

Nemes Gyula

A VOLT ERDÉLYI MAGYAR CSENDŐRÖK „NYUGDÍJHARCA” A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

– *A Magyar Királyi Csendőrség megalakításáról
és a csendőrök nyugdíjáról* –

Az 1881–1884 között létrehozott és megszervezett Magyar Királyi Csendőrség nemzetközi összehasonlításban is figyelemre méltó hatékonysággal fejtette ki csend- és rendvédő tevékenységét a Magyar Királyság területén. Erdély területét a kolozsvári I. csendőrkerület fedte le, amelyet 1908-ban kettéosztottak, így módon hozva létre a brassói VII. csendőrkerületet.¹ A testületben való szolgálat különösen a szegényebb sorsú, jóvágású, eszes, paraszti származású fiatal férfiak számára jelentett társadalmi előrelépést. A csendőrjelöltek jó fizetésre számíthattak, és nem volt érdektelen az a kilátás sem, hogy idősebb korukra nyugdíjogosultak lehettek. „Csendőrnek lenni hivatás, egyfajta életforma volt, nem pedig munka. Elit szellemiség, mélységes konzervativizmus, drillszerű fegyelem és szigorú hierarchizáltság jellemezte a testületet. A csendőrökbe a kapott parancs azonnali és gondolkodás nélküli végrehajtását sulykolták. Az állomány elé a *Híven, becsülettel, vitézül!* jelszót tűzték ki. (Istenfélelem, hazaszeretet, hivatástudat.)” – írja Kaiser Ferenc, a csendőrelélet egyik kutatója.²

A csendőrök fizetése két fő részből állt: egyrészt a rendfokozat, másrészt a szolgálati idő után járó illetmény alapján. Ezenkívül a testület tagjai több kedvezményben is részesültek: például kedvezményes orvosi ellátásban, térítésmentes gyógyszerellátásban, (a családos csendőrök) lakbértérítésben, 50%-os vasúti és hajózási kedvezményben és így tovább. Az alapelv az volt, hogy az államnak alkalmazottai számára a társadalmi helyzetéhez méltó életvitelhez szükséges feltételeket kellett biztosítani. A csendőrlegénység fizetésének 1,5%-át vonták

1 A M. Kir. Csendőrség története. *Csendőrségi Lapok (CsL)*, XXIII. évf. (1933. február 14.) 4. sz. 113. p.

2 Kaiser Ferenc: Élet a csendőrsön. *Rubikon*, 21. évf. (2010) 1. sz. 32–41. p.

le betegsegélyző járulékként és 2%-át nyugdíjjárulékként. A testület betegsegélyző alapja az ún. CSERBA (Csendőrségi Ellátásban Részesülők Betegsegélyző Alapja) volt.

A csendőrök tíz év szolgálat után nyugdíjképesek lettek, azaz kérheték nyugdíjazásukat. Ezzel a lehetőséggel többen is éltek.³ Egy évtizednyi szolgálat után a fizetés 40%-a járt nyugdíjként. Itt azonban meg kell még említenünk azt a szomorú statisztikát is, mely szerint a fegyveres szolgálatban eltöltött idő következményeként a csendőrök jelentős része a nyugdíjkorhatár előtt egy-két évvel, vagy annak elérése után egy-két évvel elhalálozott. Ebből kifolyólag a csendőrségnél az első letöltött öt évi szolgálati időt duplán számolták, amennyiben a csendőr tíz év után – korhatár előtt – kérte a nyugdíjazását. Minden tíz év utáni, további szolgálatban letöltött év után 2%-kal nőtt a nyugdíj összege. Negyven évnyi szolgálati viszony után a csendőrök fizetésük 100%-ával léphettek nyugdíjba. Ennél hosszabb időt azonban senki sem tölthetett aktív szolgálatban.

Ha a nyugdíjjogosult csendőr úgy döntött volna, hogy lemond a nyugdíjáról, lehetősége nyílt arra, hogy végkielégítést kapjon. Ez egyben egy nagyobb összeget jelentett, amellyel akár vállalkozást is lehetett indítani. Mielőtt azonban a testület jóváhagyta volna a végkielégítés kifizetését, szigorúan ellenőrizte, hogy a kérelmező csendőr üzleti elgondolása mennyire életképes, elégséges-e a végkielégítés összege ennek beindításához, a későbbi várható bevétel biztosítja-e a család megfelelő életvitelét, illetve – nem utolsósorban – azt is, hogy a kérelmező felesége egyetért-e a csendőr által választott megoldással. Ha ezek közül valamelyik feltétel nem teljesült, a nyugdíj végkielégítésre való átváltását nem hagyták jóvá.⁴

Amennyiben a csendőr szolgálati ideje alatt egészségileg károsodott, vagy önhibáján kívül szolgálatképtelenné vált, rokkantsági nyugdíj járt neki, a nyugállományú csendőr elhalálozása esetén pedig özvegye ún. özvegyi nyugdíjra volt jogosult. Ha egy csendőr szolgálati ideje alatt

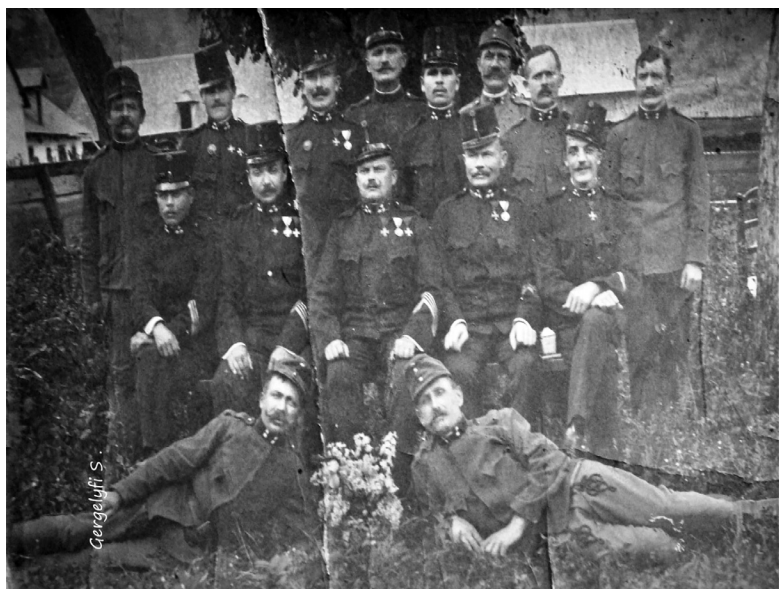
3 Ilyenek voltak például a rigmányi Csizsér Imre (1857–1943) és a nyáradszeredai Dósa Lajos (1857–n. a.) tiszthelyettesek, akik három év katonai szolgálat után léptek a csendőrség kötelékébe a szervezet megalakulásakor, és 1891-ben – alig 34 évesen – vonultak nyugállományba.

4 Parádi József: *A Magyar Királyi Csendőrség. Az első magyar polgári, központosított, közbiztonsági őrtestület (1881–1945)*. Budapest, 2012, OOK-Press Nyomda, 77–78. p.

vesztette életét, szolgálati idejéhez további 10 évet számoltak hozzá. Az utóbbi esetben tehát akár az is előfordulhatott, hogy az elhalálozott csendőr özvegye a férj teljes fizetését kapta meg nyugdíjként.⁵

A CSENDŐRSÉG HELYZETE AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚ IDEJÉN

Az első világháború, amely mintegy négy éven át (1914–1918) zajlott, igen nagy kihívás elé állította a magyar csendőrséget is. A háború ideje alatt sok csendőr vonult be tábori csendőri szolgálatra, aminek következtében a hátszágban működő csendőrőrsökön szolgálatot teljesítők létszáma drasztikusan lecsökkent. A hiányzó létszámot nyugdíjas csendőrökkel, póttartalékos, rendvédelmi szolgálatra ki nem képzett személyekkel igyekeztek pótolni és feltölteni. Ez a megoldás azonban a közbiztonság nagyfokú romlásához vezetett.

Az árokaljai csendőrőrs nyugdíjasokkal és póttartalékosokkal feltöltött legénysége 1916-ban. Az ülő sorban jobbról az első Madaras Elek őrsvezető

5 Dr. Rektor Béla: *A Magyar Királyi Csendőrség oknyomozó története*. Cleveland (Ohio, USA), 1980, Árpád Könyvkiadó Vállalat, 108. p.

1916-ban, amikor az osztrák–magyar haderő a frontokon harcolt, a román királyi haderő csapatai, átkelve a Kárpátokon – semmibe véve az addigi szövetséget – betörték Erdélybe. A betörő román csapatoknak szinte csak a határszéli csendőrörsök álltak ellen. A sokszoros túlerőben lévő román erők körülfarták a magyar csendőrörsöket, és ezek legényisége – mivel már nem tudott visszavonulni – gyakran az utolsó töltnyig való harcot választotta a fogságba esés helyett. Sorsuk természetesen a hősi halál lett.

A betörésre válaszul az osztrák–magyar és a német hadvezetés a keleti frontról harcedzett csapatokat csoportosított át Erdélybe. 1916 augusztusában az erdélyi 1. hadsereg mintegy 30 000 fős állománnyal rendelkezett, amely három frontszolgálatról visszavont hadosztályból, két honvédhadosztályból, népfelkelőkből és csendőrökből állt. A román haderő kb. 440 000 fős állománnyal tört be Erdélybe, de előretörésük, a katonák gyenge felszereltsége és hiányos kiképzése miatt nagyon lassan haladt. Időközben megérkezett a német segítség is, és az ellentámadás is kezdetét vette. Mind az 1. osztrák–magyar hadsereg, mind a 9. német hadsereg sikeresen látta el a küldetését, és délen Bukarestig, keleten pedig Prutig üzték az ellenséget.⁶

A CSENDŐRSÉG UTOLSÓ INTÉZKEDÉSEI SZÉKELYFÖLD TERÜLETÉN A ROMÁN MEGSZÁLLÁS ELŐTT

Az 1918. évi őszirozsás forradalom kitörésének hírére Erdély magyarsága aggódva látta, hogy a keleti határait megszállva tartó Goldbach-csoport⁷ csapatai rendezetlenül, lövöldözve, rabolva és pusztítva hagyják el őrhelyeiket, felfordulást, lázongást idézve elő, amerre elvonulnak. A zavargás és a hatóságok ellen irányuló erőszak a magyarok lakta térségekben aránylag kisebb mértékű volt, mint a román vidékeken, ahol a pópák és tanítók által felizgatott tömeg sok helyen megtámadta a magyar tisztviselőket és a csendőrséget, követelve, hogy azok hagyják el helyüket. A román nemzeti tanácsok az Aradi Nagy Román Nemzeti

6 Nemes Gyula: „Népem biztonságát őrzöm.” Maros-Torda vármegyeiek a Magyar Királyi Csendőrség kötelékében. Marosvásárhely, 2023, MasterDruck Nyomda (magánkiadás), 18–19. p.

7 Anton Goldbach von Sulittaborn (1866–1924). Az 1918 áprilisában brassói központtal megszervezett katonai közigazgatási egységet ez év szeptemberére erdélyi csoportparancsnoksággá alakították Goldbach altábornagy vezetése alatt.

Tanács intézkedései hatására többé már nem ismerték el a magyar állam fennhatóságát sem: megalakították a román gárdákat, melyeket felfegyvereztek, valamint előkészületeket tettek a román megszálló csapatok fogadtatására is. Ezek voltak a legelső intézkedések, amelyek a törvényes rend – és a magyarság – ellen irányultak. A katonai alakulatok többnyire feloszlottak, a rend fenntartása pedig teljesen a csendőrségre maradt. A városokban általában nagyobb zavargások nem történtek, mert a legtöbb erdélyi városban a magyarság többségben volt, és az ottani katonai erők, amelyek jórészt tisztekből alakultak, elégségesnek bizonyultak a zavargások elfojtására.⁸ A továbbiakban néhány olyan példát említünk, ahol a csendőrségnek kellett eljárnia, teljesítve kötelességét.

Gyergyószentmiklóson, ahol a határszéli őrsök legénységének nagy része gyülekezett, Besser Béla csendőr főhadnagy és szárnyparancsnok a csendőrökből és önként jelentkező katonákból egy századot szervezett, amellyel a románok feltartóztatására 1918. november 14-én a Gyilkos-tóhoz vonult. A század létszáma fokozatosan több mint 500 főre gyarapodott, összecsapásra azonban végül nem került sor: a románok a határszél birtokba vétele után csak akkor folytatták előnyomulásukat, amikor 1918. november 22-én a magyar kormány elrendelte, hogy a magyar csapatok vonuljanak vissza a belgrádi katonai konvenció értelmében kiűritendő területről. Besser főhadnagy alakulata az utasításnak megfelelően visszatért Gyergyószentmiklósról, ahol az önként jelentkezők szétszéledtek, a csendőrök pedig visszavonultak a benyomuló román csapatok elől.

A csíkszeredai csendőrszárny legénységének egy részét Hrabár Endre főhadnagy, gyergyótölgyesi szakaszparancsnok Marosvásárhelyen át Nagyváradra vezette, a másik része pedig – kb. 100 főnyi csendőr, Etédi Simon Balázs⁹ százados parancsnoksága alatt – a helyén maradt, és a

8 Az 1918-as forradalom Erdélyben és a csendőrség. *CsL*, XXXI évf. (1941. január 1.) 1. sz. 2–6. p.

9 Tudomásunk szerint, az egyetlen magyar királyi csendőrtiszt, aki a román megszállás után a helyén maradt, és a két világháború között Erdélyben élt, Etédi Simon Balázs volt. Simon Etéden született 1874-ben, Simon Lajos és Pálffy Zsuzsanna gyermekeként. 1884 és 1891 között a Kolozsvári Unitárius Kollégium tanulója volt. Később katonatiszti pályára lépett, és 1895-ben hadapródként, ideiglenes szakaszparancsnoki beosztásban a székesfehérvári VI. csendőrkerület állományában teljesített szolgálatot. 1896. május 1-től hadnagy rendfokozatba

román megszállás alatt is ellátta feladatát. Mindennek 1919. április 1-jével lett vége, ekkor ugyanis a románok leszerelték, majd internálták a csendőröket, végül pedig kiutasították őket az általuk ellenőrzött területről.

Ami Székelyudvarhelyet illeti, a városban és környékén kisebb zavargások fordultak elő, ezeket azonban a frontról fegyelmezetten hazatérő 82-esek (a császári és királyi 82. gyalogezred katonái), valamint a csendőrség és a nemzetőrség emberei pár nap alatt felszámolták. A városbeli csendőrök Reschner Győző százados parancsnoksága alatt bevárták a románokat, és 1919. április elejéig ők is szolgálatban maradtak. Ezt követően a románok lefegyverezték és megfigyelés alá helyezték őket. A parancsnokukkal gyakrabban érintkező csendőröket végül lázadás gyanújával elfogták, bebörtönözték és megkínózták – többnyire az érintett parancsnokokkal együtt. Végül ezeket a csendőröket vagy szabadlábra helyezték, vagy kiutasították a térségből.¹⁰

A zavargások nem kerültek el Maros-Torda vármegyét sem. A Szentháromság nevű községben a frontról hazatérő katonák meggyilkoltak és kiraboltak egy földbirtokost, Szövérd községben pedig a szolgabíró házat fosztották ki, a fosztogatást megakadályozni akaró szolgabírót és

lépett. 1899–1903 között szakaszparancsnok Marcalon, majd Győrben. 1903-tól főhadnagy, segéd tiszt, szakaszparancsnok a kolozsvári I. csendőrkerület kötelékében. 1909-től százados, a frissen megnyílt nagyváradai Csendőr Továbbképző és Altiszti Iskola tanára. 1912-ben Sepsiszentgyörgyön, 1913-tól pedig Petrozsényben szárnyparancsnok, majd 1917. szeptember 1-től Csíkszeredában töltötte be ugyanazt a tisztséget. 1911-ben a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium III. ügycsoportjának alárendeltségébe tartozó 16. osztály tartalékos vezetője. 1916-ban „a háborúban teljesített kitűnő szolgálatai elismeréséül a legfőbb dicséző elismerésben” részesült. 1919. áprilisig szárnybeli legénység egy részével helyén maradt, majd miután a románok elűzték őket, hazatelepedett Firtosmartonosra. Az 1940-es évek elején még ott élt, 1949. április 20-án hunyt el. Katonai kitüntetései: Katonai érdemérem piros szalagon, Bronz jubileumi emlékérem a fegyveres hatalom számára, Katonai jubileumi kereszt, Ferenc József-rend lovagkeresztje a Katonai érdemkereszt szalagján, III. osztályú Tiszti Katonai Szolgálati Jel. (Forrás: Nemes: 2023. 55. p.)

- 10 Egy bukaresti román lap szerint 1919. szeptember 8-án a hatóságok egy januártól működő „valóságos hadsereget” fűleltek le és számoltak fel Székelyföldön, amelynek Reschner Victor korábbi magyar csendőrkapitány volt a vezetője. A szervezet célja a hatóságok szerint a következő volt: minden lehetséges módon azon dolgozni, hogy helyreálljon a magyar állam. Reschner keze alá 80 volt magyar csendőr tartozott, akik közül 58-at letartóztattak, a többi Budapestre menekült vagy a székely hegyekben bujkált. Forrás: Un vast complot descoperit în Secuime. Fostii jandarmi unguri urmăreau provocarea unei revoluții. *Universul*, XXXVII. évf. (1919. szeptember 29.) 306. sz. 1. p.

községi bírót pedig agyonverték. A lázongó községek megfélemezésére Nagy Miklós marosvásárhelyi járásörmester 10 csendőrrel vonult ki; a tetteseket elfogták, és a rendet is sikerült helyreállítaniuk. Az ugyancsak Maros-Torda vármegyéhez tartozó Déda-Bisztra, Gödemesterháza és Ratosnya nevű községekben a felfegyverkezett román lakosság kezdett rabolni: az uradalmakat és a fűrésztelepeket is kifosztották. Marsay János csendőr százados 10 csendőrrel és 30 nemzetőrrel szállt ki a lázongó községekbe, ahol valóságos harc alakult ki, amelynek során több román nemzetiségű személy is elesett, egy csendőr pedig megsebesült.

Parajd községben a székely lakosság rendezett tüntető felvonulást, követelve az 1916. évi román betörés miatt elszenvedett hadikárok megtérítését. Gina Mihály örmesternek sikerült megnyugtathatnia a felháborodott tömeget; az emberek végül eleget tettek a rendfenntartók felszólításának, és rendezettség nélkül szétesztlottak.

Sepsiszentgyörgyön is volt forradalmi mozgolódás, de a helyi szárnyparancsnok, kézdiszentléleki Volonc István százados 20 csendőrrel megjelent a zavargás színhelyén, és pár óra alatt helyreállította a rendet.¹¹

A fenti események idején a csendőrség tulajdonképpen a végnapjait élte (bár ez talán az adott időszakban nem volt ilyen egyértelmű). Az első világháború végén egész Európa romokban hevert. Ekkor került sor azoknak a békeszerződéseknek az aláírására is, amelyek mintegy előrevetítették az eljövendő történelmi konfliktusokat. A győztes Szövetséges és Társult Hatalmak és Magyarország közötti békeszerződést 1920. június 4-én írták alá a versailles-i Nagy-Trianon-kastélyban úgy, hogy az ezzel kapcsolatos döntések során a magyar fél álláspontját nem vették figyelembe. A szerződés értelmében Magyarország elveszítette területének kétharmadát, a lakosság száma pedig a korábbi 21 millióról 8 millióra csökkent. A határokon kívül rekedt több mint 3 millió magyar nemzetiségű ember. Erdélyt a Partiummal és Kelet-Bánáttal együtt Romániához csatolták. A magyar királyi csendőrőrsök megszűntek, helyükbe román rendvédelmi erők léptek.

11 CsL, 1941. január 1.

„NYUGDÍJHARC” AZ INTERBELLUMBAN

1918-ban a csendőrök túlnyomó többsége elhagyta Erdély területét, és Magyarországra távozott, ahol folytatta szolgálatát. Közülük nagyon kevesen voltak, akik az 1940-es visszacsatolás után hazatértek szülőföldjükre, és itt haltak meg. Ilyen volt például a kibédi Madaras Elek (1882–1947) alhadnagy (Madaras Gábor nótáénekes édesapja), vagy a mezőbándi születésű Kővári Ferenc (1889–1974) őrmester.

1919-ben, a Magyarországi Tanácsköztársaság idején rövid időre létrehozták az ún. Vörös Őrséget, amelynek tagjai közt jelentős számban voltak jelen a volt Magyar Királyi Csendőrség és Rendőrség tagjai. Az év végére azonban ezt a szervezetet felszámolták, a csendőrséget pedig újjászervezték. Az erdélyi kerületek parancsnokságát, Erdély idegen megszállása után, Jászberénybe telepítették át, ahol 1920 októberéig működött (ez volt a „Jászberénybe egyesített kolozsvári és brassói csendőrkerületek parancsnoksága”). Megszűnése után az állomány tagjait más kerületek kötelékébe osztották be.

Erdélyben a román adminisztráció bevezetése után a volt magyar csendőrök munka és megélhetés nélkül maradtak. A Simon Balázs százados oldalán maradt csendőrök az erdőkitermelésben találtak munkát, mások családi birtokaikon gazdálkodtak (ha volt nekik ilyen), vagy egyéb polgári foglalkozás után néztek. A régebb óta nyugdíjas csendőrök nyugdíjának folyósítása megszakadt, azok pedig, akik éppen elérték a nyugdíjkorhatárt, már semmiféle juttatást sem kaptak a román hatalomtól. Az 1923-ban érvénybe lépett román nyugdíjtörvény megjelenése után több volt magyar csendőr nyújtott be kérvényt nyugdíjazása érdekében, ez azonban semmiféle eredményre nem vezetett. 1925-ben újabb nyugdíjtörvény lépett hatályba, amelyet 1929-ben kiegészítettek. Elvileg ennek kellett volna biztosítania a jogalapot a csendőrök nyugdíjügyének megoldásához, a valóságban azonban nem ez történt. Idővel Simon Balázs százados lett a nyugdíjas csendőrök szószólója, és a Országos Magyar Párt (OMP)¹² is próbálta képviselni ügyüket a román parlamentben, de szinte semmilyen eredményt nem sikerült elérniük.

12 A két világháború között működő párt Romániában, amely a romániai magyarság képviselőjeként határozta meg magát. A párt képviselői és szenátorai 1922-től 1940-ig tagjai voltak a román parlamentnek.

Etédi Simon Balázs csendőrszázados családjában, 1917 körül

1930 nyarán az OMP parlamenti csoportja megsürgette a különféle nyugdíjkérvények elintézését, küldöttséget delegálva Boilă Romulus-hoz, a román nyugdíjügyek legfelsőbb intézőjéhez.¹³ (A csendőrök mellett más szakmai csoportokhoz tartozók is elveszítették ilyen jellegű juttatásaikat.) Boilă ígéretet tett a magyar tanárok ügyének orvoslására, a csendőrök nyugdíjigénye kapcsán viszont azt válaszolta, nem érzi magát hivatottnak a döntésre. Javasolta, „a magyar párt provokáljon bírói döntést a kérdésben, ha aztán a Semmitőszék ítélete kedvező lesz, úgy revízió alá lehet vétetni az eddigi elutasító határozatokat is.”¹⁴ A találkozóról egy román lap egyik cikke is említést tett, gúnyosan „nagylelkűnek” titulálva Boilăt amiatt, hogy nyugdíjat adott a „hírhedt” magyar csendőröknek, akiknek az 1918–19-es tevékenysége még eleve-

13 Boilă Romulus (Dicsőszentmárton, 1881 – Kolozsvár, 1946) ügyvéd, tanár, országgyűlési képviselő a Nemzeti Parasztpárt (Partidul Național Țărănesc) színeiben. 1930-ban a nyugdíjközpont elnöke.

14 A Magyar Párt parlamenti csoportja megsürgette a nyugdíjkérvények elintézését. *Brassói Lapok*, XXXVII. évf. (1931. január 23.) 18. sz. 3. p.

nen élt minden tisztességes román emlékezetében. „Most Romulus Boilă úr – azért, hogy a magyarok kedvében járjon – önhatalmúlag felülírt egy törvényes határozatot”¹⁵ – állította a cikkíró.

A volt erdélyi magyar csendőrök 1931 márciusában „tömörülést” – azaz egyesületet – hoztak létre, amelynek az volt a feladata, hogy képviselje ügyüket a román hatóságok előtt. A Dicsőszentmártonban megtartott alakuló gyűlésről az *Ellenzék* tudósítója a következőket írta: „A volt magyar csendőrök tartottak tegnap gyűlést Dicsőszentmártonban. Hatalmas szép szál emberek, fegyelmezetten katonás tartásuk még így civilben is, pedig már előregedett egyik-másik. [...] A gyűlés végén határozatba ment, hogy felhívást intéznek az ország területén lakó volt csendőrökhöz, akik nyugdíjra igényt tartanak, felszólítván őket a tömörülésre, mert így talán sokkal eredményesebben megvívhatják egzisztenciális harcukat a nyugdíjért.” A gyűlésen elhangzott, hogy mivel a román állam a csendőröket katonáknak minősíti, rájuk nézve a katonaság nyugdíjaztatásáról szóló rendelet az irányadó. Ez pedig kimondja, hogy a csendőrök 35 év ténylegesen letöltött szolgálati idő vagy az 57. életévük betöltése után válnak nyugdíjazhatóvá. Felvetődött az a kérdés is, hogy mi a teendő azok ügyében, akiknek még nincs 35 év szolgálati idejük, vagy akik még csak 45 évesek. A jelenlévő Kriskó Károly, volt csendőr őrmester elmondta, hogy ő például már 1929-ben beadta nyugdíj iránti kérelmét, de azzal a válasszal küldték vissza hozzá, hogy addig nem nyugdíjogosult, amíg az előírt korhatárt el nem éri.¹⁶

Az egyesület első próbálkozásai kudarcba fulladtak. Egy román lap ironikusan, némi kárörömmel jegyezte meg, hogy az OMP hiába indított törvényszéki eljárást a román állam ellen a volt magyar csendőrök nyugdíjának ügyében, nem járt sikerrel. Boilă nyilvánvaló jóindulata is hiábavaló volt: a kérelmezőknek nem sikerült elérniük, hogy „román pénzzel tömjék tele magukat”.¹⁷

15 D. Boilă e generos! Alte categorii de pensionari maghiari. *Cuvântul*, VI. évf. (1930. július 2.) 1865. sz. 7. p.

16 Óreg „kakastollások” forrongó gyűlése. A régi csendőrök összefogóztak élethalál harcra – a nyugdíjért. *Ellenzék*, XIX. évf. (1931. március 14.) 60. sz. 2. p. Az eseményről a *Dimineata* bukaresti román lap 1931. március 16-ai száma is említést tesz (ráadásul meglehetősen tárgyilagosan foglalkoznak az ügygel).

17 Proces pentru pensia jandarmilor unguri. *Cuvântul*, VIII. évf. (1932. január 23.) 2426. sz. 6. p.

A volt csendőrök egyesülete („Kriskó Károly és társai” néven említik egy ideig őket) 1932 novemberében memorandumot fogalmazott meg, amelyet felterjesztett a román igazságügyi miniszterhez. Ebben részletesen kifejtették álláspontjukat: mint írták, az impériumváltás után senki nem kérte tőlük, hogy hűségesküt tegyenek a román államra, egyszerűen eltávolították őket a szolgálatból. Az 1923-as nyugdíjtörvény megjelenése után sikertelenül nyújtották be okmányaikat, és az 1925-ös törvény is hiába mondta ki, hogy mindazok az egyházi, polgári vagy katonai tisztviselők, akiknek havi fizetéséből a nyugdíjalap javára levonások történtek, nyugdíjogosultak – a csendőrök kérését ezúttal sem vették figyelembe. „A memorandum kifejtette, hogy a volt magyar csendőrök éppen olyan alkalmazottai voltak az államnak, mint a többi tisztviselők és semmiféle jogalap nincsen arra, hogy éppen őket zárják ki a nyugdíjból.¹⁸

Mintegy 560 volt csendőr nyújtott be nyugdíjigénylést, és indított pert egyénileg vagy csoportosan az állam ellen, de alig van tudomásunk olyanról, akinek sikerült volna nyernie. „Szolga Albert volt székelyudvarhelyi csendőr szakaszparancsnok a nyugdíjközpont elutasító végzése ellen fellebbezéssel élt a legfőbb számvevőséghoz, amely elismerte nyugdíjigényét, bár a tárgyaláson a nyugdíjközpont képviselője mindent elkövetett a kedvező határozat ellen” – tudjuk meg az *Erdélyi Hírlap* 1932. november 9-i tudósításából. Úgyszintén kedvező elbírálásban részesült Dózsa Albert egykori magyar csendőr őrmesternek a Számvevősékekhez eljuttatott beadványa, amelyben nyugdíjának megállapítását kérte. (Bár e két esetben kedvező döntés született, azt egyelőre nem tudtuk kideríteni, hogy Szolga és Dózsa ténylegesen kézhez kapták-e a nyugdíjukat.) Az országos nyugdíjpénztár több esetben azzal az indokkal utasította el a csendőrök kérelmét, hogy a csendőrség a hadsereg részét képezte, így nem ők az illetékesek a kérelmek jogosságának elbírálásában. Ezzel szemben a Legfelsőbb Számvevőség úgy vélte,

18 Dicsőszentmárton székhellyel egyesületbe tömörültek a volt magyar csendőrök. *Ellenzék*, XX. évf. (1932. november 18.) 26. sz. 4. p. Ugyanerről a témáról tett közzé cikket a *Maros* „Székelyvidéki politikai napilap” is. Az 1932. november 17-én megjelent cikknek kissé túlzó – „A volt magyar csendőrök halálkiáltása” – címet adtak. „Ezek a szerencsétlen emberek, mint a fuldokló a szalmaszáliba, kapaszkodnak a memorandum sikerében, melyet ha ismét visszataszítanak, a legtöbbjüknek valósággal a halált fogja jelenteni” – állítja a lap.

hogy mivel a csendőrség mindenkor a Belügyminisztérium alárendeltségébe tartozott, a csendőrök joggal folyamodtak a polgári pénztárhoz. „Az elvi döntés alapján az összes volt magyar csendőrök beadvánnyal fordultak a legfelsőbb Semmitőszékhez, és kérték, mondja ki kötelező döntésben, hogy a nyugdíjpénztár köteles kiutalni számukra a nyugdíjat.”¹⁹

Nagyfokú hiszékenységgel és naivitással kellett azonban ahhoz, hogy az egykori csendőrök hitelt adjanak valamely román hatóság szavainak, és hogy ezek ígéreteit készpénznek vegyék. Az 1932 decemberében megtartott magyar parlamenti csoport értekezletén Willer József főtitkár – a realitás talaján maradva – felhívta a figyelmet arra a zűrzavarra, amelyet „egy csendőr nyugdíjának megítélése az egész csendőrprobléma terén okozott. Tény az, hogy a Legfelsőbb Számvevőszék Bírósága egyetlen csendőr esetében kedvező döntést hozott, de sajnos ezt az esetet nem tekintették precedensnek a többi ügy elbírálása során.” Willer arra is kitért, hogy a román felső bíróságnak „négy szekciója van, amelyek nem respektálják egymás döntéseit.” Ennek fényében a főtitkár óva intette a volt magyar csendőröket, hogy ne adjanak hitelt az olyan „lelketlen embereknek” (ügyvédeknek? politikusoknak?), akik azt ígérik, hogy kijárják igazukat, és ennek alátámasztására az egyetlen pozitívan elbírált esetet említik garanciaként.²⁰

Két év elteltével az ügyben még mindig az elvi kérdések tisztázásánál tartottak, és a tulajdonképpeni nyugdíjügy alig haladt előre.

Az OMP ún. próbapereket indított (az első ilyen per a Bálint Dezső csendőrőrmesteré volt), amelynek egyik eredménye az lett, hogy 1934 márciusában a legfelsőbb bíróság elismerte Simon Balázs volt csendőr százados – firtosmartonosi lakos – és Nagy Imre volt csendőr őrmester – csiksomlyói lakos – nyugdíjjogosultságát. Az elért eredmények némi bizakodásra adtak okot. „Így azután most az összes volt magyar

19 A volt magyar csendőrök jogosan kérhetik nyugdíjukat a román államtól. A Számvevőszék elvi jelentőségű döntése a magyar csendőrök nyugdíja ügyében. *Erdélyi Hírlap*, XVI. évf. (1932. december 18.) 4336. sz. 4. p.

20 A volt magyar csendőröket kijáró ügynökök környékeznek. *Keleti Újság*, XV. évf. (1932. december 18.) 291. sz. 3. p. Willer az értekezleten azt is hangsúlyozta, hogy „... fel kell világosítani a volt magyar csendőröket, hogy időnek előtte ne tekintsek nyugdíjügyüket véglegesen megoldottnak, kíméljék tehát meg magukat az esetleges későbbi csalódásoktól.”

csendőrök hozzá fognak jutni a jogukhoz” – jósolta az *Erdővidéki hírlap*.²¹ Az optimizmus azonban korainak bizonyult.

Országos viszonylatban a legtöbbet dr. Sebesi János szenátor foglalkozott a csendőrök ügyével. Az ő közbenjárására további három székelyudvarhelyi volt csendőr nyugdíjjogosultságát mondták ki. A többi általa képviselt csendőr ügyét – az *Indreptarea* és *Viitorul*²² román lapok sajtókampányának köszönhetően – azzal utasították el, hogy a csendőrök katonák voltak, viszont mivel nem szolgáltak a román hadseregben, nyugdíj sem jár nekik. Sebesi ezt követően több mint száz csendőr fellebbezését készítette el díjmentesen, az ügy képviselőjére pedig dr. Gyárfás Elemér ügyvéd-szenátort kérte fel.²³

Amint Gyárfás egy interjú alkalmával újságírói kérdésre elmondta, „a nyugdíjpénztár arra az álláspontra helyezkedett, hogy a csendőrök – éppúgy, mint Romániában, Magyarországon is – a hadsereg tagjai voltak. Eszerint a csendőrök nyugdíjazására a katonai nyugdíjszabályok lennének irányadók, melyek szerint Romániában nyugdíjat csak az osztrák–magyar hadsereg azon volt tagjai kaphatnak, kiket felvettek a román hadseregbe.” Ezt az álláspontot sikerült megdönteni a Semmí-

21 A volt magyar csendőrök nyugdíja. *Erdővidéki Hírlap*, X. évf. (1934. március 18.) 10. sz. 2. p.

22 A *Viitorul* című román lap már évek óta azon „dolgozott”, hogy a volt magyar állami alkalmazott nyugdíjkerők igényeit ellehetetlenítse. Amint az egyik lapszám-ban írták, Romániába az elmenekült magyar tisztviselők és csendőrök visszatérnek Magyarországról, hogy rátegyék a kezüket arra a pénzre, amit a Maniu-kormány lopott el a román tisztviselőktől és nyugdíjasoktól. Számos olyan magyar csendőr is van köztük, így a cikkíró, akik 1918–19-ben a román lakosságot kínozták. És miért ne jönnének – teszi fel a kérdést –, ha itt olyan bolondokat (proști) találni, akik pazarolják az állam pénzét, lábbal tiporják a nemzeti érdekeket, miközben arra hivatkoznak, hogy csupán emberségből teszik, amit tesznek. Forrás: Scandal cu „pensionarii” maghiari. *Viitorul*, XXI. évf. (1929. november 22.) 6536. sz. 5. p. Két nap elteltével ismét visszatértek a témára, ezúttal azt hangoztatva, hogy a román kormány be akarja csapni a közvéleményt a magyar közalkalmazottak nyugdíjával kapcsolatban. Maniu és Boilă áldozatként tüntette fel az utóbbiakat a parlamentben, holott közöttük – mint kiderült – volt magyar csendőrök is vannak, akik gyilkolták a román lakosságot a demarkációs vonalak mentén. Ily módon lopják az adófizetők pénzét, írja a lap, és amíg a román közalkalmazottak az utcára kerülnek, az özvegyeket és rokkantakat pedig hagyják éhen halni, a kormány az irredenta magyarokat eteti. Cine și câți sunt „pensionarii” unguri ai guvernului. În timp ce funcționari români mor de foame, guvernul se îngrijește de asasinii șovini. *Viitorul*, XXI. évf. 6538. sz. 7. p. Számptalan hasonló tartalmú írás született; ezeket – terjedelmi okokból – szinte lehetetlen lenne egy ilyen tanulmány keretein belül felsorolni.

23 A volt magyar csendőrök nyugdíja. *Székelyföld*, IV. évf. (1934. március 22.) 23. sz. 2. p.

tőszéken, ahol ugyan megszületett egy elvi döntés a kérdésben, ez azonban már nem segített „azoknak az ügyén, akik vagy elmulasztották azt, hogy az 1929. évi törvényben előírt hat hónapon belül esküre jelentkezzenek és nyugdíjkérésüket beadják, vagy ha azt meg is tették, de időközben ügyükben a kedvezőtlen határozat már jogerőre emelkedett.”²⁴

1935 januárjában a *Keleti Újság* közzétette egy volt magyar csendőr levelét, amelyben az illető ismertette nyugdíjkárváriájának történetét. A levélíró a Magyar Királyi Csendőrség kötelékébe tartozott, ahonnan 15 év szolgálati idő után 1919 elején, nyolcvan százalékos rokkantsággal vonult nyugdíjba, de mivel közben Erdély idegen megszállás alá került, Magyarország már nem tudta folyósítani számára az őt jog szerint megillető havi juttatást. A rokkantsági nyugdíjra való jogosultságát igazoló magyar iratokat 1920-ban benyújtotta a bukaresti Általános Nyugdíjpénztárhoz, ott azonban azzal az indokkal, hogy nem szolgált a román hadseregben, elutasították a kérelmét. Többször is fellebbezett, és mivel 1924-ig semmit nem sikerült elérnie, megpróbált rokkantsága ürügyén nyugdíjhoz jutni. „Annak idején, hogy ügyem gyorsabban és lelkiismeretesebben legyen elintézve és az éhezéstől hamarabb meneküljek, református vallásomat is elhagytam és áttértem a g. katolikusra: odaadtam a lelkemet, szívemet az államnak cserébe, hogy ő is adja meg, amivel nekem tartozik. [...] Az állam azonban nem adta meg: így maradtam minden nyugdíj nélkül az utcán.” Az egykori csendőr ezzel zárta levelét: azért írta le hányattatásait, hogy okulására szolgáljon minden olyan bajtársának, akinek hasonló nehézségekkel kell szembenéznie.

A levél szövegét az OMP „szakértőjének” válasza – tán nem túlzás így fogalmazni: kioktató véleménye követte. A volt magyar csendőr, így a szakértő, ne is számítson nyugdíjra a román államtól, amennyiben olyan bizonyítványt mutatott fel, mely szerint 1918. december 1-je után még magyar szolgálatban volt. Rokkantsági segélyre vagy nyugdíjra sem számíthat, mert az csak olyan hadirokkantaknak jár, akiknek munkaképtelenségét többszöri orvosi vizsgálat állapította meg, „és erről ún. билет de reformă definitivă-je van.” A szöveg szerője ezek után az átkeresztelkedés kérdésére is kitért. Az egykori csendőrnek, véleke-

²⁴ A vasutasok megmentett állása és a volt csendőrök nyugdíja. *Magyar Újság*, II. évf. (1934. április 12.) 82. sz. 3. p.

dett, nem lett volna szabad ősei vallását megtagadnia. „Aki csak azért cserél vallást, hogy jobb anyagi helyzetet érjen el: az hűtlen az egyházhoz, melynek ősei is századokon keresztül tagja volt. Egyébként, – mint a fentiekből láthatja, még a vallás és névváltoztatással sem érte el célját” – vélekedett az OMP válaszával megbízott tagja.

A válasz után a cikk szerkesztője is megfogalmazta saját üzenetét az ügyben érintettek számára: „Magyar vasutasok, postások, közalkalmazottak, akik lelketek árán akarjátok megtartani közfunkcióitokat: okuljatok szerencsétlen, lelkileg és testileg meghasonlott sorstestvéretek példáján.”²⁵ Az OMP politikusának és az újság szerkesztőjének minden kétséget kizáróan igaza volt, de azt sem szabad elfelejtenünk, hogy ők nagy valószínűséggel jó anyagi helyzetben, biztonságosnak ígérkező jövő elé nézve fogalmazták meg és vetették papírra gondolataikat, és így aligha tudták átélni egy rokkant, valószínűleg tényleg éhező, nélkülöző, kiszolgáltatott ember helyzetét, akinek az OMP legfeljebb lelki vigaszt nyújthatott volna, mert ügyét ténylegesen előremozdítani nem nagyon volt képes.

A csendőrök ügye még 1935 végén sem látszott megoldódni: a nyugdíjpénztár mindenféle kérést elutasított. A hivatal álláspontja továbbra is az volt, hogy a volt magyar csendőröknek nem jár nyugdíj, mert az impériumváltás után nem léptek be a román hadseregbe, ráadásul mindenféle bizonyítványaik szerint 1918. december 1. után is tovább szolgáltak a magyar csendőrségben(!).²⁶ A Gyárfás által elért „sikereknek” sem lett semmiféle konkrét eredményük.

Amint a fentebbiekből is látható, a román hatóságok mindent elkövettek azért, hogy a volt magyar csendőröknek keresztbe tegyenek, megtalálva minden lehetőséget, hogy kérelmüket valamilyen módon elutasíthassák. Az ügyintézés módja, valamint a felhozott kifogások több esetben már-már az abszurditás határait súrolták. Simon Balázs százados perében, amely 1933-ban kezdődött, 1939-ben a Számvevőszék azt állapította meg, hogy a magyar csendőrök Erdély megszállása után

25 Kertész István: A volt csendőr megrázó önvallomása: „Vallásomat is elhagytam, odaadtam a lelkemet és mégsem kaptam meg a nyugdíjamat!” Amiből tanulhatnak a lelki válaszütra tévedt, elsodort magyarok. A Magyar Párt válasza. *Keleti Újság*, XVIII. évf. 21. sz. 7. p.

26 Volt magyar csendőrök nyugdíjügye. *Keleti Újság*, XVIII. évf. (1935. december 30.) 299. sz. 2. p.

is tovább szolgálták a magyar államot. A százados a megszállás után „még két évet és nyolc hónapot szolgált a magyaroknál Csíkszeredában”. Érvelésüket arra alapozták, hogy mindazon csendőrök, akik a trianoni szerződés aláírásáig (azaz 1920. június 4-ig) Erdélyben tartózkodtak, a magyar Belügyminisztérium nyilvántartásában maradtak, sőt egyeseket közülük még elő is léptettek a tárgyalt időszakban.²⁷

A „kis magyar világ” előestéjén, 1940 elején-dereacán a volt magyar csendőrök nyugdíjának ügyét még mindig nem sikerült rendezni. A *Reggeli Újság* májusban ismét szenzációként tálalta, hogy Simon Balázs százados – dr. Gyárfás Elemér segítségével – végül a Számvevőszék teljes tanácsát meggyőzte arról, hogy jogosult a nyugdíjra, amit meg is ítéltek neki. „A döntés elvi jelentőségénél fogva nagy fontosságú, mert jogalapot szolgáltat számos volt magyar csendőr hasonló ügyében a nyugdíjigény elismertetéséhez”²⁸ – írta ismét a sajtó – már ki tudja, hányadik alkalommal a két évtized alatt.

A HELYZET ERDÉLY EGY RÉSZÉNEK MAGYARORSZÁGHOZ VALÓ VISSZACSATOLÁSA UTÁN

1940-ben, a visszacsatolást követően a magyar csapatokkal együtt csendőr-alakulatok is vonultak be Észak-Erdély és Székelyföld területére. Nem sokkal a bevonulás után a kolozsvári IX. és marosvásárhelyi X. csendőrkerület is megalakult. A régi csendőrök nyugdíjügyét most már egészen más körülmények között lehetett felülvizsgálni. 1941 februárjában a következő közlemény jelent meg: „Felhívom mindazokat, akik a román megszállás előtti időben a m. k. csendőrség tényleges állományában szolgáltak, hogy nyilvántartásba vétel végett, lehetőleg személyesen, akadályoztatás estén írásban jelentkezzenek a m. k. kolozsvári csendőr osztály parancsnokságnál.”²⁹

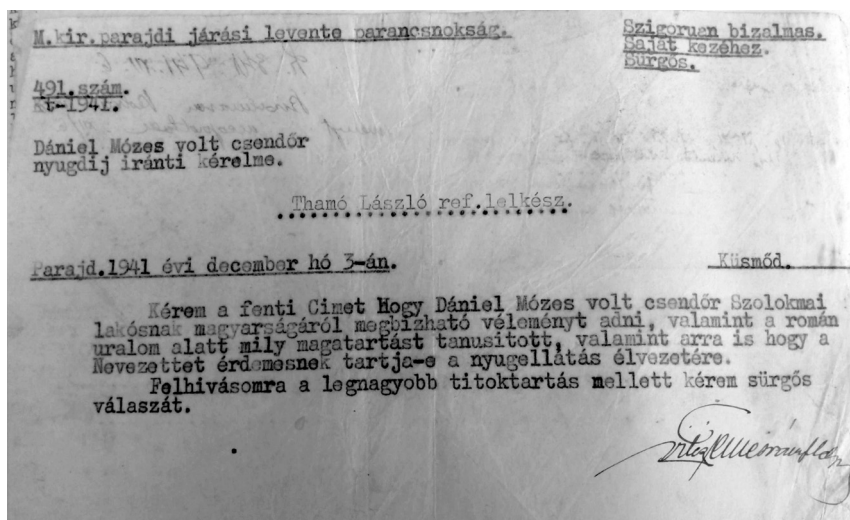
Miután az említett nyilvántartásba vétel megtörtént, az arra jogosult volt csendőrök kérelmezhatték a nyugdíjat, ez azonban nem jelentette

27 Kedvező fordulat állott be a volt magyar csendőrök nyugdíjazásának ügyében. A Semmitőszék másodsor is megsemmisítette a Számvevőszék döntését Simon Balázs volt csendőr százados nyugdíjkérése ügyében. *Magyar Lapok*, VIII. évf. (1939. november 25.) 262. sz. 4. p.

28 Az egykori magyar csendőröknek is joguk van a nyugdíjra. *Reggeli Újság*, X. évf. (1940. június 1.) 124. sz. 2. p.

29 *Keleti Újság*, XXIV. évf. (1941. február 6.) 30. sz. 6. p. *Magyar Nép*, XXI. évf. (1941. február 15.) 7. sz. 102. p.

azt, hogy automatikusan meg is kapták. A csendőrség szigorúan ellenőrizte, hogy a kérelmezők milyen tevékenységet fejtettek ki, milyen életvitelt folytattak a román megszállás ideje alatt, és csak pozitív elbírálás esetén minősítette a magyar állami nyugdíjra érdemesnek a kérelmezőket. Jó példa erre vitéz Temesvári Endre³⁰ csendőr ezredes 1941. december 3-ai keltezésű, „szigorúan bizalmas” levele Thamó László lelkészhez, a parajdi járás leventeparancsnokához Dániel Mózes szolokmai születésű egykori csendőr nyugdíj iránti kérelme ügyében: „Kérem a fenti Címet, hogy Dániel Mózes, volt csendőr, szolokmai lakósnak magyarságáról megbízható véleményt adni, valamint a román uralom alatt mily magatartást tanúsított, valamint arra is, hogy a nevezettet érdemesnek tartja-e nyugellátás élvezetére. Felhívásomra a legnagyobb titoktartás mellett kérem sürgős válaszát.”³¹

Temesvári csendőr ezredes „szigorúan bizalmas” levele

30 Vitéz Temesvári Endre ezredes (Marosvásárhely, 1891 – Strasbourg, 1964) 1941. augusztus 1. és 1942. november 1. között a magyar Honvédelmi Minisztérium 20. – csendőrségi ügyekkel foglalkozó – osztályának osztályvezetője volt. (Temesvári későbbi vezérezredes, a csendőri és rendőri karhatalom parancsnoka. Lásd: Szakály Sándor: *Akik a magyar királyi csendőrséget 1919 és 1944 között vezették.* Budapest, 2014, Magyar Napló Kiadó, 247. p.)

31 Az okirat hivatalos bejegyzésének száma: 491. szám/Kt-1941.

Az „öreg” csendőrök nagy része a kivizsgálás ellenére is el tudta intézni, hogy nyugdíjat kapjon, amit a magyar állam négy éven át pontosan folyósított is számukra. Talán nem érdektelen megjegyezni, hogy a rendszer a csendőrozvegyekről sem feledkezett meg. Vén András háromszéki származású tiszthelyettes például 1919. május 5-én halt vértanúhalált a „vörösökkel” folytatott harc során, felesége pedig csak jóval a békeszerződés megkötését követően szerzett tudomást férje haláláról és annak körülményeiről. Az asszony 1941 májusában nyújtott be kérvényt a nyugdíj miatt, amelyre a magyar belügyminisztérium pozitívan reagált, emellett pedig azt az ígéretet tette, hogy addig is, amíg az ügy végleges elintézését nyer, az özvegy számára január elsejéig visszamenőleg valamiféle segélyt is biztosítanak.³²

Az 1945 utáni állapotok tanulmányozásával nem foglalkoztunk, így nincs tudomásunk arról, hogyan is alakult a volt csendőrök nyugdíjügye a második világháború lezárását követően hatalomra kerülő kommunista rendszer idején.

ÉRDEKESSÉG, ANALÓGIA

A két világháború közötti erdélyi magyar sajtótermékeket böngészve több olyan esetet is találtunk, amely során egy-egy volt magyar csendőr derített ki egy bűnügyet, vagy az ő segítségével sikerült azt felgöngyölíteni. Az is megtörtént, hogy a román hatóságok kérték volt magyar csendőr segítségét, ezáltal is elismerve szaktudását, képzettségét, rátermettségét. Ilyen volt például a szörccsei testvérgyilkosság, amelyet egy Baróthy nevű egykori magyar csendőr tárt fel, vagy Birtalan Lajos csendőr esete, aki embereket vett maga mellé, és saját nyomozást

32 Egy vértanúhalált halt erdélyi magyar csendőr emlékezete. Miként ölték meg a vörösek Vén András háromszéki tiszthelyestest, akinek Sepsiszentgyörgyön élő özvegye csak nemrégiben tudta meg férje halálának pontos körülményeit. *Székelly Nép*, LIX. évf. (1941. május 33.) 79. sz. 4. p. A visszavonuló erdélyi csendőrök egy részét – köztük Vén Andrást is – a kecskeméti honvédhuszár laktanyába szállásolták el, ahonnan a városban és környékén szolgálatot teljesítettek. Itt érte őket a Magyarországi Szocialista Szövetséges Tanácsköztársaság kikiáltása. A Kecskeméten elhelyezett 300 csendőr szervezkedni kezdett, annak érdekében, hogy az ellenforradalmi erőkhöz csatlakozzanak, de ezt az új hatalom megtudta és egy zászlóaljnyi vöröskatonát rendelt ellenük, akik körülzárták a kaszárnyát. A csendőrök a túlerő láttán megadták magukat, így a vörösök csak a kaszárnyán kívül tartózkodó Vén Andrást verték agyon a temető közelében.

indított, így oldva meg egy már kilátástalannak látszó gyilkossági ügyet.³³

A kutatás során olyan felvidéki újságok is látóköreinkbe kerültek, amelyek az újonnan alakult Csehszlovákia területére került volt magyar csendőrök nyugdíjügyéről közölnek híreket. Amint ezekből kiviláglik, 1921 áprilisában például a volt magyar csendőrök szakszervezete panaszt nyújtott be a Csehszlovák Köztársaság elnökéhez, mert a világháború előtt a magyar csend- és rendvédelmi erők kötelékében dolgozók nem kapták meg a nyugdíjukat. A panaszra reagálva a „teljhatalmú” miniszter 1922 júniusában azt a választ adta, hogy a csendőrök egy részének már kiutalták a pénzt, a többiek ügye pedig egyelőre tárgyalás alatt áll. Az igazság az, hogy valóban voltak olyan csendőrök, akik egy ideig megkapták az említett juttatást, de a csehszlovák állam végül az ő esetükben is megszüntette a kifizetéseket. 1923-ban már senkinek nem biztosítottak nyugdíjat az egykori magyar csendőrök közül.³⁴ A Legfelsőbb Közigazgatásügyi Bíróság új, 1923 szeptemberében életbe lépő határozata ugyanis kimondta, hogy mindazok, akiket a csehszlovák állam nem vett át a saját csendőri állományába, nem jogosultak nyugdíjra. 1925 májusában az egyik pert indító magyar csendőr ügyvédje kifogással élt az említett határozat ellen, amelynek hatására a bíróság „eddig jogi nézetét így változtatta meg: A panaszolt határozatot megsemmisíti, mert törvénytelen.”³⁵ Amint ebből is kiderül, Csehszlovákiában is született pozitív döntés a nyugdíjak ügyében, de akárcsak Erdélyben, a problémát ebben az esetben sem sikerült megoldani.

33 Egy volt magyar csendőr oldja meg a gyilkosság rejtélyét. *Ellenzék*, XIX. évf. (1931. március 29.) 7. sz. 3. p. Elfogták az újszékelyi öreg tiszteletes asszony gyilkosait. Három cigánylegény követte el a rémtettet. A gonosztevők vallomása szerint bérgyilkosság történt. Három hónapos sikertelen nyomozás után egy volt magyar csendőr oldotta meg a borzalmas bűnügyi rejtélyt. *Brassói Lapok*, XXXVII. évf. (1931. március 29.) 73. sz. 3. p. Birtalan Lajos őrsvezető az 1890-es években őrsparancsnok volt a kolozsvári I. csendőrkerület Sugág, majd Breáza őrsén.

34 A volt magyar csendőrök sorsa. Interpelláció a telj. miniszterhez. In *Kassai Újság*, LXXXV. évf. (1923. január 24.) 19. sz. 2. p.

35 A csehszlovák csendőrségbe át nem vett magyar csendőröknek nyugdíjhoz van joguk. A Legf. Közig. Bíróság megváltoztatta eddigi álláspontját. „A volt magyar csendőr jelentkezésével megtett mindent, amit jogai érdekében meg kellett tennie.” *Kassai Újság*, LXXXVII. évf. (1925. szeptember 15.) 208. sz. 3. p.

Jól szemléltetik az 1926-ban fennálló állapotokat a következő újságcikk címe és alcímei: *Magyar csendőrtragédiák a megszállott Felvidéken; Miért kellett meghalnia Zatykó György, Barát Ferenc és Nemeček István csendőröknek; Zunkovszki Tódor hetven éves nyugdíjas csendőr koldulási engedélyt kér; A nyomor az örületbe és halálba kergeti a Felvidéken élő volt magyar csendőröket.*³⁶ A helyzet annyira súlyos volt, hogy 1928-ban egy volt magyar csendőr egyszerűen éhen halt, mert a csehszlovák hatóságok nem voltak hajlandók nyugdíjat folyósítani neki.³⁷ Bár alaposabb kutatást nem végeztünk, mindezek fényében úgy tűnik, hogy a Felvidéken élő egykori magyar csendőrök sorsa és nyugdíjúgye az erdélyiekéhez hasonlóan alakult.

ÖSSZEGZÉS

A Magyar Király Csendőrség állományába tartozni – minden ezzel járó nehézség ellenére – anyagi biztonságot jelentett mind a szolgálati idő alatt, mind a nyugállományba vonulás után. 1918 előtt e tekintetben nem is merült fel semmilyen probléma. Azt követően azonban, hogy a trianoni békeszerződés Erdélyt Romániának engedte át, a román hatóságok ellenséggként tekintettek mindazokra a volt magyar csendőrökre, akik ahelyett, hogy Magyarországra távoztak volna, korábbi lakhelyükön maradtak. Amint a fentiekből látható, az említett csoport-hoz tartozók a két világháború között semmiféle nyugdíjat nem kaptak a román államtól. A sok kivívott „eredmény” és a számukra kedvező „elvi” alapok mind hiábavalónak bizonyultak: az új államhatalom és a román bürokrácia mintegy két évtizeden át hintáztatta, szédítette őket, de a megélhetésükhöz szükséges – és tegyük hozzá: megszolgált – anyagi juttatások kifizetését mindvégig megtagadta tőlük.

36 *A Rend*, VI. évf. (1926. május 1.) 33. sz. 3. p.

37 Éhen halt egy volt magyar csendőr, akitől a csehek vitás állampolgársága miatt megvonták a nyugdíját. *Maros*, II. évf. (1928. október 26.) 24. sz. 1. p. „Csehszlovákiában is, akárcsak Romániában, sokakat tett földönfutóvá az állampolgársági törvény” – indítja a cikket a lap.